

# HALACHIC AND HASHKAFIC FOUNDATIONS OF

# MITZVOT BEIN ADAM LECHAVERO

## 16 - VIOLENCE, WOUNDING AND INJURY

### OU ISRAEL CENTER - WINTER 2016

#### המקור בתורה

1. וְהָיָה אִם-בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכֹּהֵן לְפָנָיו כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג אֲרֻבְעִים יִכְּנוּ לֹא יִסֹּף פֶּן-יִסֹּף לְהַכְתּוֹ עַל-אַלְהֵי מִכָּה רַבָּה וְיִנְקֻלָּה אַחִיד לְעֵינֶיךָ  
דברים כה:ב-ג

2. ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו - מצוה שלא להכותו. שלא במקום מצוה, שאינו מצוה להכותו - אינו דין שמצוה שלא להכותו!!  
סנהדרין פה.

#### איסור להכות

3. אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך [נציון] (בזיון) הרי זה עובר בלא תעשה, שנ' (דברים כה:ג) לא יוסיף להכותו - אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק  
רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א

4. אסור לאדם להכות חבירו ואם הכהו עובר בלאו שנ' (דברים כה:ג) פן יוסיף.... כגה: .... יש אומרים דיש חרם קדמונים צאדם המכה לחבירו, ולריכין להחיר לו כדי לזרפו למנין עשרה  
שולחן ערוך חושן משפט סימן תכ סעיף א

- Note that the halachic prohibition is hitting, irrespective of whether any damage is caused

#### איסור להרים יד

5. אמר ריש לקיש: המגביה ידו על חבירו, אף על פי שלא הכהו - נקרא רשע, שנאמר (שמות ב:יג) וַיֹּאמֶר לְרִשָּׁע לְמָה תִּכֶּה יָדְךָ. 'למה הכית' לא נאמר, אלא 'למה תכה'. אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. זעירי אמר רבי חנינא: נקרא חוטא .... רב הונא אמר: תיקצץ ידו, שנאמר וזרוע רמה תשבר. רב הונא קץ ידא (רש"י - קץ ידא - מאדם אחד שכיב רגל להכות את חבירו, וקנסו בכך כדאמר צפרקין דלעיל (סנהדרין מו.) בית דין היו מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג וגדר לדבר)  
סנהדרין נח:

6. אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו הרי זה רשע  
רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה ב

7. המבעית את חבירו כגון שצעק לו מאחוריו או שנראה לו באפילה וכיוצא בזה אף על פי שפטור מדיני אדם חייב בדיני שמים  
שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם סעיף ה

- There is a debate as to whether this prohibition of raising a hand is deoraita or miderabannan

פרובוקציה

8. פב. אל תרים ידך על חברך ואף אם הוא מקלל את אביך ואת אמך בפניך

אורחות חיים לרא"ש ליום ה

9. ואם אחד הכה את חברו, ושני חירף אותו בשם רע, אפילו נוגע זה הש"ר אף בכבוד אבותיו שוכני עפר, לית עליו דינא כלל. אף שיהיה זה הבושת של שם רע הרבה יותר מן בושת של החבלה. אפ"ה פטור, כי אין האדם עומד על צערו, שנאמר (דברים יטו) והיה כי יחס לבבו והשיגו ונו' .....

והיכא שהתחיל אחד בש"ר, והשיב לו זה גם כן שם רע, אין שום דין ביניהן. ואין חילוק בין שם רע קטן לגדול. ולומר, היכא שהתחיל זה בש"ר קטן, וזה השיב לו בש"ר גדול, כי אין האדם יוכל לכוין. אבל מ"מ אם אחד דיבר ש"ר, והשיב לו זה כמה שם רע. אזי מנכין השם רע בחמימת לבו, נגד השם רע של חברו. ועל השאר יסבול הדין, דומיא דשני אנשים שחבלו זה בזה .... ומ"מ ראוי להקל עליו במקצת. שהרי התחיל בתחלה

ואם אחד התחיל בש"ר, וחזר זה והכה אותו, וחזר זה בש"ר אחר. נראה, אף שכבר כתבתי, אם אחד הכה את חברו, וחזר זה ודיבר עליו ש"ר, שאין עליו דין, משום דלביה רתח. היינו דוקא היכא שלא התחיל בתקלה. אבל הכא, דחזינא שדרכו בכך להוציא ש"ר בלא רתיחת לבו, יש עליו דין מוציא שם רע גמור. אבל אחד שהכה לחברו, או שקרא לחברו שם רע, אפילו א"ל משומד, והשני השיב לו, ואמר אביך נשתמד, והוא משוכני עפר. צריך מתחילה השני לסבול הדין .... ואח"כ יסבול הראשון דינו, כפי הש"ר שחירף אותו או כפי ההכאה והחבלה ולא יכול השני לפטור עצמו במה שהתחיל זה בתקלה ....

ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ח סימן מב

מוטיבציה

10. .... ועיין ברמב"ם פ"ה מחובל ה"א שכתב לגירסא דידן המכה דרך נציון ה"ז עובר בל"ת, משמע דאם אינו דרך נציון לא הו' בכלל הלאו כלל. והוא מטעם שהלאו נאמר בחייבי מלקיות שלא יוסיף ומלקות כיון שהוא על העבר ה"ז דרך נציון, שלכן אין להחשיב זה שמכין לאפרושי מאיסורא ולקיים עשה וכן אב את בנו לחנכו להוטר מכללו שהרי אינם דרך נציון

שו"ת אגרות משה חלק חו"מ א סימן ג

אלימות במשפחה

11. .... הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער וכל הבושת והכל שלה ואין לבעל בהן פירות, ואם רצתה ליתן הדמים לאחר נותנת, וכזה הורו הגאונים, והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חליה

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה טז

12. ... איש המכה אשתו, עזירה היא זידו כמכה חצירו. ואם רגיל הוא זכך, יש זיד ז"ד ליסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני ריודי וכפייה, ולהשזיעו שלא יעשה עוד. ואם אינו זיית לדברי הצ"ד י"א שכופין אותו להוליא, ובלצד שמתרין זו תחלה פעם אחת או שתיים כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם, ומעשה עובד כוכבים הוא

רמ"א שולחן ערוך אבן העזר סימן קנד"ג

13. When you see your wife commit an offense, don't rush at her with insults and violent blows ... Scold her sharply, bully and terrify her. And if this still doesn't work, ... take up a stick and beat her soundly, for it is better to punish the body and correct the soul than to damage the soul and spare the body ... then readily beat her, not in rage but out of charity and concern for her soul, so that the beating will redound to your merit and her good

Friar Cherubino of Siena (a non-Jewish source!): 'Rules of Marriage' late 1400s

14. If no permanent injury has been inflicted, nor malice, cruelty nor dangerous violence shown by the husband, it is better to draw the curtain, shut out the public gaze, and leave the parties to forget and forgive

North Carolina Supreme Court, 1874

15. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן כופין אותה ועושה אפילו בשוט. טען הוא שאינה עושה והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות מושיבין אשה ביניהן או שכנים, ודבר זה כפי מה שיראה הדיין שאפשר בדבר. **השגת הראב"ד כופין אותה ועושה אפי' בשוטי'.** א"א מעולם לא שמעתי יסור שוטים לנשים אלא שממעט לה לרכיב ומזונותיה עד שתכנע רמב"ם הלכות אישות פרק כא הלכה י

16. The seriousness of the issur of battery expresses itself in a husband's liability for injuring his wife while engaging in onah (conjugal relations). The duty of a husband to engage in onah is mi-dioraita. Lest one argue that engagement in a mitsva exempts one from responsibility from injury caused during its performance, halakha states otherwise. Hence, Hazon Ish contends that engagement in the mitsva of onah does not serve as a defense ..... Similarly, a husband who argues that he lost self-control and therefore assaulted his wife will be equally responsible. As R. Shlomo Luria notes, if a husband is liable for any injury caused to his spouse during onah, a fortiori, should he become angry and assault his wife at any other time, he is liable. A husband must control his desires and not injure his wife under any circumstances.

R. Yehuda Warburg, *Harnessing the Authority of Beit Din to Deal with Cases of Domestic Violence*, Tradition 45:1, p. 39

17. ... וכן מותר להכות בניו הקטנים אפילו שלא בשביל חינוך תורה ומצות אלא כדי להדריכם בדרך ארץ הואיל ומתכוין לטובתם וטובתם מוטלת עליו שהם ברשותו. והוא הדין ליתום שברשותו. ואם אין בניו שומעים בקולו מותר להכותם אפילו לטובת עצמו ולא לטובתם כי יכול הוא לכופם שישמעו בקולו כמצווה עליהם אבל אם שומעים בקולו אסור להכותם שלא לטובתם כמו שאסור להכות את אחרים. ומשרתו אפילו אינו שומע בקולו אסור להכותו ... ואם התנה עמו מתחלה כששכרו שיהיה רשאי להכותו כשלא ישמע בקולו מועלת נתינת רשותו הואיל והיא לטובתו כדי שישכרהו שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם סעיף ד

18. דתניא: ולפני עור לא תתן מכשל - במכה לבנו גדול הכתוב מדבר מועד קטן יז.

19. The Gemara records a discussion about the age when it is no longer suitable to spank a child; is it age 16 or 24? The Gemara gives the reason why striking older children is prohibited - the parent is putting a stumbling block in front of his child since the child might rebel and attempt to strike back at the parent. Today we find that a parent who strikes even a 3 year-old is putting a stumbling block before him. The child's rebellion is visible; he clearly wants to hit back. In previous generations, the situation was different. Children were more tolerant and could more easily accept a spanking. Children also had a more positive self-image and were not so badly damaged by a few blows. Today, however, our children's whole environment is suffused with rebellion. If a parent tries to subdue his child with a beating, he can damage the child and his relationship with the child. Then, when the child matures, he will close himself off from his parents, and it will already be too late to rebuild a trusting, open relationship.

Planting and Building Rabbi Shlomo Wolbe, p47-8 - זריעה ובנין בחנוך

### דן אינש דינא דנפשיה

20. הנכנס לבית חבירו שלא ברשות יש לחבירו רשות להוציאו מביתו ואם מסרב לצאת יש מתירין אפילו להכותו כדי להוציאו אם אינו יכול להוציאו בענין אחר. וכן מי שיש לו משרת וחושש שיגנוב ממנו רשאי להוציאו מביתו אפילו קודם שיכלה זמן השכירות ואם מסרב לצאת רשאי להכותו עד שיצא. וכן אם חבירו בא לגזול ממנו איזה חפץ או שכבר גזלו רשאי להצילו מידו אפילו על ידי הכאה אם אי אפשר בענין אחר ואינו צריך להביאו לבית דין כמו שנתבאר בהלכות גזלה שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם סעיף ג

### המכה ברשות

21. האומר סמא את עיני, קטע את ידי, שבר את רגלי - חייב, ע"מ לפטור - חייב. קרע את כסותי, שבר את כדי - חייב, ע"מ לפטור - פטור. עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור - חייב, בין בגופו בין בממונו משנה בבא קמא צב.

22. האומר סמא את עיני כו'. .... דתניא: הכני, פצעני, על מנת לפטור - פטור! ... רבא אמר: משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו

בבא קמא צג.

23. ... ואע"ג דמסקינן התם: דכל שאמר לו בפירוש 'ע"מ לפטור'.... פטור .... מ"מ זה אינו אלא לענין פטור הממון וחייב .... אבל שיוכל להכותו ולפצעו לכתחלה, ולעבור בלאו של מכה חברו דאזהרתיה מקרא דארבעים יכנו ולא יוסיף מפני הרשות שנתן לו, זה הא ודאי לא אפשר

ש"ת הריב"ש סימן תפד

24. אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער אפילו במניעת איזה מאכל או משתה אלא אם כן עושה בדרך תשובה ....

שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם סעיף ד

### הגנה עצמית

25. שנים שחבלו זה בזה, אם חבל האחר בחבירו יותר ממה שחבל בו הוא, משלם לו במותר נזק שלם. ודוקא שהתחילו שניהם כאחד, או לאחר שחבל בחבירו חזר גם הוא מיד וחבל בו; אבל אם התחיל האחד, השני פטור, שיש לו רשות לשני לחבול בו כדי להציל עצמו. וכן הוא לענין גידופים וביושים, המתחיל פורע הקנס .... ומיהו צריך אומדן אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה, חייב ....

שולחן ערוך חושן משפט הלכות חובל בחבירו סימן תכא סעיף יג

26. .... אכל בתחלה שנותן רשות לקלל אין כאן עזירה כלל וכן כאן גזי מכה ושם יש קלת עזירה דמוציא ש"ש לזבלה ויבואר לקמן אי"ה פי' קדושים אכל גזי מכה אין כאן עזירה כלל לא בחבירו ולא באז ואם

מנחת חינוך מצוה מח אות ב

### חבלת אב ואם

27. וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת

שמות כ"א:טו

28. **משנה.** אלו הן הנחנקין: המכה אביו ואמו .... **גמרא** .... דאיבעיא להו: בן מהו שיקיז דם לאביו? רב מתנא אמר: (ויקרא י"ט) **ואהבת לרעך כמוך**. רב דימי בר חיננא אמר: מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לרפואה פטור - אף מכה אדם לרפואה פטור. רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא. מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה כוותא, דילמא חביל, והוה ליה שגגת איסור. - אי הכי אחר נמי! - אחר - שייגגת לאו, בנו - שגגת חנק

סנהדרין פד:

29. היה קוץ תחוב לאביו, לא יוציאנו, שמא יבא לעשות בו חבורה. וכן אם הוא מקיז דם, או רופא, לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר, אף על פי שמכוין לרפואה. הגה: ד"א, **בשיש שם אחר לעשות**. אכל אם אין שם אחר לעשות וכוא מזטער, כרי הוא מקיזו וחותך לו כפי מה שירשוכו לעשות

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמא סעיף ג

30. ונראה לעני"ד, דזכ שחייבה התורה צמכה אביו ואמו או בחבירו, היינו דוקא בלא רשות, אכל אם אביו ואמו או חבירו אומרים לו שיש או שיקללם, אינו עובר בלאו הזכ ואינו חייב מלקות ולא מיתא

ספר מנחת חינוך - מצוה מח - אות ג

### החובל בעצמו

31. החובל בעצמו, אע"פ שאינו רשאי, פטור

שולחן ערוך חושן משפט סימן תכ סעיף לא